

İran Çalışmaları Dergisi
E-ISSN: 2651-4370
Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 109-133
Geliş Tarihi: 27.04.2024
Kabul Tarihi: 11.06.2024.
DOI: 10.33201/iranian.1474424
Makale Türü: Araştırma Makalesi

Kur'ân-ı Kerîm ve Fasih Arapça'daki Farsça Kelimeler

Hasan AKREŞ*

Öz

Halkların birbiriyle irtibat kurması ve kaynaşması yüce Allah'ın teşvik ettiği bir durumdur. Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık" diye buyurmuştur. Arap olmayan halklar özellikle dini saiklerden ötürü Arapça'yla ilgilenmişlerdir. Bu Arapça'nın tüm Müslümanlar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Böylece Arapça her ne kadar kökeni itibariyle Arapların dili olsa da Müslüman olan ve İslami kavramları ve kaynakları anlamak isteyen herkesin dili haline gelmiştir. Öyle ki Arap olmayan bazı dil bilimciler Arap dil bilimcileri geride bırakarak sarf, nahiv ve belagatte uzmanlaşmış ve birer merci haline gelmişlerdir. Bu dil bilimciler aynı zamanda Arapça gramerin temellerini atmış, kelimeleri derlemiş ve sözlükler telif etmişlerdir. Arapça dini ve coğrafik sebeplerle başka dilleri etkilemiş kendisi de diğer dillerden etkilenmiştir. Arapça'nın etkilendiği ve kendisinden birçok kelime aldığı dillerden biri de Farsçadır. Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim ve fasih Arapça'da yaygın şekilde kullanılan ve Arapça olduğu düşünülen ancak sözlüklere başvurulduğunda kökenleri Farsça olan Arapça kelimeler incelenecek ve bunlar etimolojik açıdan nitel yöntemle ele alınacaktır. Bu, Arapça'nın zayıf ve yapay bir dil olduğu anlamına gelmez. Kültürel ve coğrafik yakınlıktan kaynaklı etkileşimin göstergesi olduğu sonucunu ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Kur'ân, Farsça, Etki, Ödünç.

* Dr. Öğretim Üyesi, Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati, Batman, Türkiye, hassan_akrish@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-3705-3216

Cammon Creative Licence

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY NC) International License.

İran Çalışmaları Dergisi bilginin yayılması ve zenginleşmesi için Açık Erişim Politikasına uymaktadır.

The Journal of Iranian Studies
E-ISSN: 2651-4370
Vol: 8, No: 1, pp. 109-133
Received: 27.04.2024
Accepted: 11.06.2024
DOI: 10.33201/iranian.1474424
Article Type: Research Article

Persian Words in The Quran and Fasih Arabic

Hasan AKREŞ*

Abstract

The contact and fusion of peoples with each other is encouraged by Allah Almighty. Allah says in the Holy Qur'an: "O mankind, indeed, we have created you from male and female and made you peoples and tribes that you may know one another." Non-Arab peoples have especially been interested in Arabic language due to religious reasons. This has led to the fact that Arabic language commonly used by all Muslims. So some non-Arab linguists have surpassed Arab linguists, and specialized in Arabic grammar, syntax and rhetoric, and become a reference. These linguists have also laid the foundations of Arabic grammar, compiled words and written dictionaries. Persian is one of the languages that has been affected by and has borrowed many word from Arabic. In this study, Arabic words that are widely used in the Holy Qur'an and fasih Arabic and are thought to be Arabic but have Persian origins when dictionaries are consulted will be examined and these words will be discussed etymologically with a qualitative method. This does not mean that Arabic is a weak and artificial language; but, it reveals that it is an indicator of interaction resulting from cultural and geographical proximity.

Keywords: Arabic language, Qur'an, Persian language, Influence, Borrowing.

---

* Assist. Prof., Batman University, Faculty of Islamic Sciences, Arabic Language and Rhetoric, Batman, Türkiye, hassan_akrish@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-3705-3216

1. Giriş

Alimler Arapça'daki yabancı kelimelerin adlandırılması ve gruplara ayrılması konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları bu kelimeleri Arapça'laşmış (ألفاظٌ مُعَرَّبَةٌ) ve ödünçlenmiş (دخيلة ألفاظ) olarak ikiye ayırarak aralarındaki farkı şöyle aktarmışlardır: Arapçalaşmış (Muarrab) kelime Arapların başka bir dilden ödünçlediği ve Arapçanın kurallarına uygun hale getirmek için birtakım uyarlamalar yaptığı kelimelerdir. Ödünçlenmiş kelime ise başka bir dilden alınan ama Arapça'nın kurallarına uygun hale getirmek için herhangi bir değişiklik yapılmayan ve orijinal dilindeki gibi kullanılan kelimelerdir. Bu görüşü savunan alimlerden biri de eş-Şihâb el-Hâfi'dir.¹ Konuyla ilgili "Arapça'laştırma yabancı bir dilden Arapça'ya bir kelimenin alınmasıdır. Makbul olan kelimenin Arapça'laştırılmasıdır. Arapçanın üstadı Sibeveyh ve diğerleri buna "Îrâb" demişlerdir (Hafâcî, 1282, s.3). Bazı eski alimler ise Arapça'daki yabancı kelimeleri bu şekilde gruplara ayırmamış ve Arapça'laşmış ve ödünçlenmiş kelimelerin aynı anlama (Arapların kullandığı Arapça dışındaki bir dilde bir anlam taşıyan kelime) geldiği görüşünü benimsemişlerdir (Süyûtî, 1998, 1/211). Arapça'nın kurallarına uygun hale gelmesi için kelimedede birtakım değişikliklerin meydana gelip gelmediğine bakmamışlardır. Onlara göre Arapların kullandığı ve Arapça olmayan her kelime ödünçlenmiş ve Arapça'laşmış kelimedir. Bu kelimeler için yabancı (acemî) adını kullanmışlardır. Dil bilim üstatlarının çoğu Arapça'laşmış ve ödünçlenmiş kelimelerinin aynı anlama geldiğini söyleyen bu ikinci görüşü desteklemişlerdir. Konuyla ilgili es-Suyûtî: Murab kelimeye ödünçlenmiş kelime denir." demiştir (Süyûtî, 1998, 1/211).

Arapça ve Farsça arasındaki ilişki eskilere dayanmaktadır. Farisler İslam'a girdikten sonra bu ilişki zirveye çıkmıştır. Böylece Arap ve Fars kültürü

¹ Hafâcî Kadî Şihâbuddîn Ahmed bin Muhammed bin Ömer, Mısır'ın Huffac kabilesine mensuptur. 977 senesinde Mısırda dünyaya gelmiş ve yetmişmiştir. Çocukluğunda Kur'ân-ı Kerîm ve Arapça, belagat, mantık öğrenmiş ve Hanifi ve Şafii Mezheplerinde derin bilgi sahibi olmuştur. Ayrıca matematik, tıp, mantık vb. bilimlerde de uzmanlaşmıştır. Şihâb Osmanlı Sultanı I. Murat'la temas kurmuş, Selanik kadılığı görevine getirilmiş ardından Mısır kadılığı görevini üstlenmiş ve miladi 1069. yılında vefat edene kadar Mısır'a yerleşmiştir. Tasnif eserlerinden bazıları şunlardır: Reyhanetu'l-Elibbâ, Şifâu'l-Alil Fimâ Fî Kelâmi'l-Arabi Mine'd-Dehil, Şerhu Devretu'l-Gavvâsi fi Evhâmi'l-Havvâs, Haşiye Ala Tefsîri'l-Beydâvî, Dîvânu'l-Edebi Fî Zikri Şuarai'l-Arab, Nesîmu'r-Riyâd Fî Şerhi Şifâi'l-Kâdi İyâd.

aynı İslam kültürü adı altında aynı pota içinde yer almıştır. Arap ve Fars medeniyetleri İslam öncesi dönemde de özellikle ticaret ve komşuluk vesilesiyle birbirini etkilemiş ve bu etki iki dil arasında kelime ve terim alışverişine yol açmıştır. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de de karşımıza çıkmaktadır. Kur'ân'da (وزنجبيل وأباريق وإستبرق سندس) gibi Farsça kelimeler bulunmaktadır. Peygamberimizin (s.a.v) de taltif için bazı Farsça kelimeler kullandığı rivayet edilmiştir. Ebû Hureyre şöyle demiştir: (Bir defa Nebi (s.a.v) erkenden namaza kalktı. Ben de (O'na uyararak) erkenden kalktım ve namaz kıldıktan sonra (biraz) oturdum. Nebi (s.a.v) bana dönüp baktı ve (Farsça): « شكمت درد ميكند / Karnın mı ağrıyor?» buyurdu. Ben: Evet. Yâ Resûlallah, dedim. Resul-i Ekrem: «Kalk namaz kıl, çünkü şüphesiz, namazda şifa var» buyurdu (İbn Mâce, 1953, 2/1145).

Bu çalışmada Farsça'nın Arapça'yı ne ölçüde etkilediği Fasih Arapça'da kullanılan bazı Farsça kelimeler irdelenerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Fasih Arapça'da ve Arapça'nın lehçelerinde kullanılan Farsça kelimelerin yoğunluğu göz önüne alındığında Farsça'nın Arapça'yı en çok etkileyen dillerden olduğu sonucuna varılabilir. el-Ezherî konu ile ilgili "Arapça'da Arapların Arapçalaştırarak kullandığı sayısız Farsça kelime mevcuttur." demiştir. Farsça'dan Arapça'ya bu denli büyük miktarda kelime geçişinin sebeplerinden bazılarının aşağıdaki gibi olduğu düşünülmektedir (Ezherî, 1967, 10/585):

A. Bazı Cahiliye şairlerin Fars krallarıyla olan ilişkileri ve ziyaretleri neticesinde Cahiliye şairi el-Â'sâ'nın yaptığı gibi şiirlerinde Farsça kelimeler kullanarak bu duruma katkı sağladılar. İbrahim Necâ Cahiliye şairi el-Â'sâ'nın şiirlerinde Farsça kelimeler kullanması hakkında "Alimler arasında murab kelimelerin kullanılabilceği konusunda bir ihtilaf bulunmamaktadır. (السُّنْدُس، صراط) gibi Murab kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de geçmektedir. Peygamberin hadislerinde ve el-Â'sâ'nın şiiri gibi cahiliye şiirlerinde de murab kelimeler vardır." demiştir (Necâ, 1975, s.79-80). Şair Adîy bin Zeyd el-İbâbî de şiirlerini Farsça kelimelerle zenginleştiren şairlerdendir.

B. Arap ve Fars halkları arasında seyahat, ikamet, göç, ticaret, çeviri gibi beşeri faaliyetlerin sık sık yaşanması. Aynı şekilde bölgede gerçekleşen savaşlar, iki halkın birbirine muhtaç olması, Farsların ticari ilişkileri de bu duruma katkı sağlamıştır.

C. İbn Sinâ (ö.428/1037), Birûnî (ö.453/1061), Sâdi Şirâzî (ö.691/1292), Hâfız (ö.792/1390) gibi edebiyatçı ve şairlerin Farsçadan Arapça'ya terimler kazandırması. el-Câhîz, yukarda bahsi geçen Farsça'dan Arapça'ya terim kazandıran alimlerden biri olan Musa bin Seyyâr için "Görülüp duyulmamış, harika bir adamdı. Fars diline olan hakimiyeti Arapça'ya olan hakimiyeti kadar vardı. Meşhur meclisinde otururken sağ tarafında Araplar, sol tarafında Farslar otururdu. Kur'ân'dan bir ayet okur Araplara Arapça olarak tefsir eder ardından Farslara dönerek Farsça tefsir ederdi. Hangi dilde daha fasîh olduğu anlaşılamazdı." Demiştir (Câhîz, 1985, 1/368).

D. Emevî ve Abbasî döneminde başlayan çeviri hareketi. Velîd b. Abdulmelik'in divanların Arapçalaştırılmasını emretmesi Arapça ve Farsça'nın iç içe geçmesini sağlamıştır. Bu kaynaşma özellikle de önemli kitap ve divanların çevrilmesini teşvik eden Me'mûn döneminde artan çeviriler neticesinde artmıştır (Abdülbâkî, 1979, s.9).

Tüm bunlara ek olarak Arapların başka halklarla iç içe geçmesine ve bunun sonucu olarak da Farsça kelime ve terimlerin Arapça'ya geçmesine neden olan İslami fetihler gibi başka faktörler de bulunmaktadır. Biz bu çalışmamızda herhangi bir İslami disiplindeki Farsça kelimeleri ele almadan Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut olan Farsça kelimeleri inceledik. Bu açıdan bu çalışmamız bir ilk olup alana önemli katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz.

2. Yabancı Kelimelerin Kur'ân-ı Kerîm'deki Varlığına İlişkin Alimlerin ve Dil Bilimcilerin Görüşleri

Alimler, bir dilin zamanla değişebileceğini ve diğer dillerden kelimeleri içerebileceğini kabul etmişlerdir. Arapça da bu kelimelerden bazılarını içeren ve bazılarının Arapça'ya uyarlanmış hâle geldiği dillerden biridir. Ancak Kuran'daki yabancı kelimelerin varlığı konusunda farklı görüşler vardır. Bazıları, Kuran'da yabancı kelimelerin bulunmasında bir sakınca olmadığını düşünürken, diğerleri bu durumu reddeder ve Kuran'daki kelimelerin Arapça olduğunu, ancak diğer dillerdeki kelimelerle benzerlik gösterdiğini veya onlarla uyumlu olduğunu iddia ederler. Bu görüşleri iki okula ayırmak mümkündür:

2.1. Yabancı Kelimelerin Kur'ân'da Varlığını Destekleyen Okul:

İbn Abbas›sın söylediği rivayet göre Kur'ân'daki birçok harf Arap dilinden değildir. Örneğin siccil (سَجِيل), mişkât (مِشْكَاة), yemm (يَم), tur (طُور), abarik (أَبَارِيْق), istibrak (إِسْتِبْرَاق) ve benzerleri (el-Cevâlikî, 1966, s.5). İbn Abbas, siccil, abarik ve istibrak kelimelerini Farsça oldukları halde kendi keliminde zikretmiştir.

es-Sealibi (h.430) Kur'an'da Farsça kelimeler olduğunu belirtmiş ve onlara ayrı bir bölüm adı vermiştir: “Farslar tarafından özgün isimler, Araplar o isimleri Araplaştırılmaları veya bırakmaları gerekti” (es-Sealibi, 1327, s. 285). İbn Cüveyni ise (ö.478/1085) Kur'ân'da “istibrak” kelimesinin kullanımı hakkında şunları söylemiştir: “Dünya çapındaki dilbilimciler toplansalar ve bu kelimeyi terk edip yerine onun yerine geçecek bir kelime getirmek isteseler, buna aciz kalacaklar” (Bekr, 1970, 2/42).

İbn Atıyye (h. 543) şöyle demiştir: «Araplar diğer milletlerle ilişkideydiler, yabancı kelimelerle bağlantı kurdu, bazıları harflerinde eksiklikle değişti, yabancı ağırlığını hafifletti ve şiirlerinde tartışmalarında kullandılar, böylece açık ve net Arap yolunu izlediler ve bu yolla Kur'an nazil oldu. Nitekim Kur'an'da yabancı kelimeler inkâr edilemez “ (Cefri, 1972, s. 276). İbn en-Nekib ise (h. 698) şöyle demiştir: “Kur'an, Arap dillerinin tümünü içerir ve onlara Romalılar, Farslar ve Habeşlerin dillerinden de birçok şey indirdi” (es-Suyuti, 1974,1/268).

Dil bilimcilerden olan modern dönem alimlerinin görüşleri, ilk dönem bilim adamlarının söylediklerinden farklı değildir. Çünkü onlar, cahiliye döneminden beri Arapların dilinde yabancı kelimeleri sıkça kullandıklarına inanıyorlar ve Arap dili bilinçli ve dikkatli kullanıldığı sürece bu kullanımın endişe verici olmadığını düşünüyorlar. Kuran-ı Kerim'de kullanılan yabancı kelimeler, o dönemin gerçeğine uygun olarak kullanılmıştır. Zira Arap dili, Kuran'ın Peygamberimiz Hz. Muhammed'e indirilmeden önce birçok yabancı kelimeyi içermektedir. Bu nedenle, Kur'ân'ın bazı yabancı kelimeleri kullanması normaldir. Çünkü Kuran, Arapça dilinde indirilmiş ve Allah, Kur'ân'ı koruma sözü vermiştir: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ “Biz gerçekten Zikri (Kur'ân'ı) indirdik ve muhakkak ki onun koruyucusu biziz».

Abdülkadir el-Mağribi (h. 1375): “Kur'ân'ın Arapça olmayan bazı yabancı kelimeleri içermesi, onu Arapça olmaktan çıkarmaz ve onun

fesahat ve belagatine zarar vermez. Çünkü kavmin efendisi onlardan biridir ve Farslı Salman'ın İslam'dan sonra Peygamber'in ailesinden biri haline gelmiştir" (el-Mağribi, 1908, s. 48)

Dr. Ali Abdulwahid Wafi şöyle demiştir: "Bir dilin diğer dillerden ödünç aldığı kelimeler, genellikle o dilin insanların özelleştiği veya belirginleştiği konularla ilgilidir... Arapçaya geçen çoğu Farsça ve Yunanca kelime, Farslar ve Yunanlıların maddi veya düşünsel yönlerinde öne çıkan konularla ilgilidir ve Araplar tarafından onlardan alınmıştır." (Wafi, 1957, s.231).

2.2. Yabancı Kelimelerin Kur'ân'da Varlığını Reddeden Okul:

Cahiliye döneminde insanlar, bazı yabancı kökenli kelimeleri kullanmış ve bu kelimelerin yaygın kullanımı nedeniyle kökenlerini unutmuş olabilirler. İslam'ın büyük Kur'ân'ı Arapça diliyle geldiğinde, bazı yabancı kelimeler dilin bir parçasıydı ve selefî salih bunun farkındaydı. Ancak Allah'ın ﴿إِنَّا﴾ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) "Gerçekten onu Arapça bir Kur'ân yaptık" (43/ ZuhruF/3) ve ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾ "Açık bir Arapça diliyle" (26/ Şu'arâ/195) sözleri, alimleri Kur'ân'ın "sadece Arapça olduğu" görüşüne yöneltti (el-Cevâlîkî,1966, s.4).

İmam Şafiî, "Kur'ân'da Arapça ve Arapça olmayan kelimeler vardır" sözünü söyleyenlere karşı çıkmıştır. Nitekim Kur'an, Allah'ın kitabında Arapça olmayan hiçbir şeyin olmadığını göstermektedir. (eş-Şafiî, 1940, s.43). Şafiî'nin bu konudaki argümanı ise şöyledir:

1 - Kur'ân'da geçen kelimeler Arapça olabilir, ancak bazı insanlar bu kelimelerin Arapça olduğunu anlamamış olabilir ve bu kelimelerin yabancı kökenli olması onları Arapça olmaktan çıkarmaz. Şafiî'nin argümanı şöyle devam eder: "Belki de Kur'an'da, bazı Araplar'ın bilmediği özel bir Arapça dil kullanılmış olabilir. Arapça dil, en geniş ve kelime dağarcığı en zengin dillerden biridir ve bu dilin tüm bilgisine sadece bir peygamber sahip olabilir. Ancak bu, genel olarak bilinmeyen bir şeyin var olmadığı anlamına gelmez" (eş-Şafiî, 1940, s. 44).

2 - Kur'ân'da geçen kelimeler, farklı dillerde benzer anlamlara sahip olabilir. Şafiî şöyle demektedir: "Eğer bir kelime, öğrenmek veya konuşmak amacıyla kullanılmışsa, o kelimenin Arapça olmasına gerek

yoktur. Bu kelime, yabancı bir dilin veya Arap dilinin bir kısmıyla uyumlu olabilir' (eş-Şafîi, 1940, s.44).

Ebu Ubeyde Muammer bin El-Methna ise (h. 210 H.) şöyle der: “Eğer birisi Kur’an’da Arapça olmayan kelimeler olduğunu iddia ederse, büyük bir hata yapar. Çünkü Allah şöyle der:

(بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ) “Açık bir Arapça diliyle” (26/ Şu’arâ/195). Ebu Ubeyde, ‘Eğer birisi “Taha” kelimesinin Nabatîce olduğunu iddia ederse büyük bir hata yapar. Çünkü bu kelimenin anlamı ve kullanımı bellidir. Ebu Ubeyde, “Bir kelime, Arapça ve başka bir dilde benzer anlama sahip olabilir ve bu dillerde farklı şekillerde ifade edilebilir. Örneğin, Arapçada “el-istibrak” kelimesi, Farsça’da “el-istabrah” ve “el-firand” ve “kuz” kelimeleriyle aynı anlama gelebilir’ (Ebû Ubeyde, 1988, 1/17).

Taberi de Kur’ân-ı Kerim’de Arapça olmayan kelimelerin varlığını şu sözlerle reddetmiştir: “Onları başka dillere atfetmek, onların Arapça olmadığı anlamına gelmez, çünkü konuşmada farklı ulusların kelimelerinin aynı anlamda olabileceği şeyler olabilir” (Taberi, ts. 1/17). Ebu Bekir El-Enbari de Kur’an’da yabancı kelimelerin varlığını kabul etmez ve “Gerçekten Allah, Arapları yabancı bir dilde hitap etmez” (İbnü’l-Enbari, 1987, s.38) der. Ahmed bin Fâris de Kur’ân’da Arapça olmayan kelimelerin varlığını şu ifade ile reddeder: “Eğer Kur’ân Arapça dışında bir dilde olsaydı, insanlar Arapların sadece onun gibi bir şey getiremeyeceklerini sanırlardı çünkü o, onların bilmedikleri dillerle gelmiş olurdu” (İbn Fâris, 1963, s.59).

3. Farsça’nın Arapça ve Kur’ân-ı Kerîm’deki Varlığı

Arapça’ya Farsça’dan geçen kelimeleri Kur’ân-ı Kerîm’de kullanılan kelimeler ve Fasih Arapça’da günlük hayatta kullanılan kelimeler olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Aşağıdaki bölümde söz konusu gruptaki kelimeler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1. Kur’ân-ı Kerîm’deki Farsça Kelimeler

3.1.1. أباريق (Sürahiler)

Dil bilimciler bu kelimeyi الأقداح (kadehler) kelimesiyle açıklamışlardır. Kelime Farsçada su anlamına gelen (آب) kelimesi ile dökmek anlamına

gelen (ريختن) kelimelerinden oluşan bir birleşik kelimedir. Dökülen su anlamında kullanılmaktadır. (أباريق) kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿يَطُوفُ ﴿١٧﴾ مَخْلُودُونَ وَلِدَانُ عَلَيْهِمْ ﴿١٨﴾﴾ "Çevrelerinde kaynaktan doldurulmuş testiler; ibrikler ve kadehlerle sonsuza dek hizmet sunacak gençler dolaşır" (56/Vâkia /17-18) ayetinde geçmektedir. es-Se'alebî Fıkhu'l-Luğa kitabında ve Ebû Hatem el-Luğavî Kitabu'z-Ziyne'sinde bu kelimenin Farsça olduğunu belirtmişlerdir. Konuyla ilgili el-Cevâlîkî "الأبريق kelimesi Farsçadır. Farsçada su yolu veya suyu yavaşça dökmek anlamlarına gelmektedir." demiştir (Süyûtî, trs, s.66).

3.1.2 إستبرق (İpek)

Bu kelime Kur'ân'da aşağıdaki örneklerde olduğu gibi dört ayette geçmektedir:

(أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا مِنْ بَطَانِئِهَا فُرُشٍ عَلًى) (55/Rahmân/54) و (18/Kehf/31) (أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا مِنْ بَطَانِئِهَا فُرُشٍ عَلًى) (إستبرق)

İpek anlamına gelmektedir. Yüce Allah'ın tasvir ettiği gibi en iyi ipek türünden yapıma, Cennet ehlinin kıyafetidir. İbn'l-Cezvî gibi pek çok alim ve müfessir kelimenin Farsça'dan Arapçaya geçtiğini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili İbn'l-Cevzî «(الإستبرق) kalın ipek kumaş anlamına gelen Farsça (إستبرق) kelimesinin Arapçalaşmış halidir.» demiştir. İbn Düreyd "«(استبرقه) kelimesi Farsça'dan Arapça'ya (س) ve (ت) harfleri düşürülerek (أباريق) şeklinde geçmiştir" demiştir (İbnü'l-Cevzî, 1984. s.138). İbn'l-Hafîb de (الإستبرق) kelimesinin Arapça'laştırılmış bir kelime olduğunu ve kalın ipek anlamına geldiğini belirtmiştir (İbn Âdil, 1998, 18/347). Bu terim Farsça (استبر) kelimesinin sonuna bir (ق) harfi eklenmiş halidir. İbn'l-Hafîb terimin orijinalinin Farsça استبرك kelimesi olduğunu söylemişse de Farsça sözlükleri incelediğimizde kelimenin (ستبر) ve (استبر) şeklinde geçtiği görülmüştür.

3.1.3 رانيد (Dinar)

Dil bilimcilerin bu kelime hakkında birçok farklı görüşü vardır. Bazıları Arapça'da bir altın birimi anlamına gelen bu kelimenin Yunanca (ديناريوس) kelimesinden gelen (دنار) kelimesi olduğunu ve kelimedeki birinci (ن)

harfinin (ي) harfine dönüştüğünü söylemişlerdir. Bazı Dil bilimciler ise kelimenin Farsçadaki gelen din anlamına gelen (ار دين) birleşik kelimesinden geldiğini söylemişlerdir (Râgıb el-İsfahânî, 1404, s.172). Kelime her ne kadar orijinal dilinde farklı anlamlara gelse de Araplar bu kelimeyi sadece dinar anlamında kullanmış ve Arapça'laştırmışlardır. Kelime Kur'ân-ı Kerîm'de (يُؤَدِّهِ لِأَبْدَانٍ تَأْمَنُهُ إِن مِّنْ وَمِنْهُمْ) (3/Âl-i İmrân/75) ayetinde geçmektedir.

3.1.4 زُمْهَرِير (Zemheri)

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de (مُتَكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ عَلَى فِيهَا مِتْكِنِينَ) (76/İnsân/13) ayetinde olduğu gibi pek çok yerde geçmektedir. Bazı Dil bilimciler kelimenin Farsça soğuk anlamına gelen (زم) kelimesi ile söyleniş biçimine göre ışık, şiddetli soğuk gibi anlamlara gelen (هرير) kelimesinden oluşan bir birleşik kelime olduğunu söylemişlerdir (Şîr, Edî, 1988, S. 68). eş-Şûşterî bu kelimenin Farsça orijinli bir kelime olduğunu belirten son alimlerdenidir. “(زم) kelimesi Farsçada soğuk anlamı taşıyan زمستان (kış) gibi pek çok birleşik kelimedede kullanılmaktadır.” Demiştir (Şûşterî, 1327, s. 320).

3.1.5 زَنْجَبِيل (Zencefil)

Bu kelime İnsan Suresinin (وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا) (76/İnsân/17) ayetinde geçmektedir. Bazı alimler kelimenin Farsça (شَنْكَبِيل) kelimesinden geldiğini söylemişlerdir (Süyûtî, trs. s.94). Zencefil bitkisinin kökeni Hindistan'a dayandığı için Kelimenin eski Hint dili Sanskritçeden geldiği ve oradan diğer dillere geçtiği söylenmiştir. Kelimenin Farsça yoluyla Arapça'ya geçtiği belirtilmiştir (Subhân, 1397, s. 250).

3.1.6 سَجِيل (Taşlaşmış Çamur)

Kelime Kur'ân-ı Kerîm'de aşağıdaki üç ayette geçmektedir. (فَلَمَّا أَمْرْنَا جَاءَ فَلَمَّا عَلِيهَا فَجَعَلْنَا مَنصُودٍ سَجِيلٍ مِّنْ حِجَارَةٍ عَلَيْهَا وَأَمْطَرْنَا سَافِلَهَا عَلِيهَا جَعَلْنَا (11/Hud/82) سَجِيلٍ (105/Fil/4) من بحجارة) (ترميمهم (15/Hicr /75) سَجِيلٍ) (مِن حِجَارَةٍ عَلَيْهِمْ وَأَمْطَرْنَا سَافِلَهَا) Tefsir kitaplarında taşlaşmış çamur anlamına geldiği söylenmiştir. Kelime Arapça'ya Farsça'da taş anlamına gelen (سنگ) ve çamur anlamına

gelen (گل) kelimelerinden geçmiştir. Kelime sözlükte “kuru çamura benzer taş” anlamına gelmektedir (İbn Kuteybe, 1398, s.207).

3.1.7 سراب (Serap)

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de bir kez Nur Suresinin ﴿أَعْمَالُهُمْ كَقَرُوهُمُ وَالَّذِينَ﴾ وَاللَّهُ جَسَابُهُ فَوْقَاهُ عِنْدَهُ اللَّهُ وَوَجَدَ شَيْئًا يَجْدُهُ لَمْ يَجَاءَهُ إِذَا حَتَّى مَاءَ الظَّمَانِ يَحْسَبُهُ بِقِيَعَةِ كَسْرَابِ الْجِبَالِ ﴿يُوسَيَّرَتِ﴾ الْجَسَابِ ﴿سَرِيحِ﴾ (24/Nur/39) ayetinde bir kez de Nebe Suresinin ﴿سَرَابًا﴾ (78/Nebe/20) ayetinde olmak üzere iki kez geçmektedir. Kelimenin Farsça olduğunu sadece Edî Şîr ve Muhammed Ali İmam eş-Şûsterî belirtmişlerdir. Edî Şîr kelimenin Farsçada baş, kafa anlamlarına gelen (سر) kelimesi ile su anlamına gelen (آب) kelimelerinden geldiğini söylemiştir (Şîr, 1988, s.88). eş-Şûsterî «Arapça»daki Farsça Kelimeler Sözlüğünde» kelimenin Farsça olduğunu Arapça'ya uzun zaman önce girdiğini belirtmiştir (Şûsterî, 1327, s.355).

3.1.8 سراج (Kandil)

Dil bilimciler kelimenin kökeni konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları kelimenin Aramice (سراجا) kelimesinden geldiğini ve Aramice ve Arapçanın telaffuz açısından benzerlikleri nedeniyle kelimenin hiçbir değişikliğe uğramadığını söylemişlerdir (Bilâsî, 1369, s.228). Bazı Dil bilimciler ise kelimenin Farsça (چراغ) kelimesinden geldiğini, Arapça'ya geçiş esnasında (چ) harfinin (س) harfine dönüştüğünü söylemişlerdir (Bergstrasser, 1982, s.216). Kelime Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿وَجَعَلَ نُورًا فِيهِنَّ الْقَمَرَ﴾ (71/Nuh/16) ayetinde olduğu gibi dört yerde geçmektedir.

3.1.9 سُرَادِق (Yoğun Duman, Otağ)

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de Kehf Suresinin ﴿إِنَّا﴾ بِهِمْ أَحَاطَ نَارًا لِلظَّالِمِينَ أَعْتَدْنَا ﴿سُرَادِقَهَا﴾ (18/Kehf/29) ayetinde bir kere geçmektedir. Bir yapıyı çevreleyen duvar, sur, toz, duman, saran ateş vb. anlamlara gelmektedir. Dil bilimciler kelimenin Farsça olduğu konusunda hemfikir olmalarına rağmen kelimenin Farsça hangi kelimedenden Arapça'laştığı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Kelimeyle ilgili el-Cevâlikî “kelime Farsça orijindir. Kelimenin aslı dehliz anlamına gelen (سرادره) kelimesidir.” demiştir (Süyûtî, .98).

Kelimenin ev perdesi anlamına gelen (سربرده) kelimesinden geldiğini yahut yüksek bina, saray, ev anlamlarına gelen (سرا) ve (سرای) kelimelerinden geldiğini söyleyen görüşler de mevcuttur (Subhân s.292). Farsça sözlük incelendiğinde kelimenin büyük çadır, ev avlusunun üstüne serilen büyük perde, duman, bir şeyin etrafını saran toz anlamlarına geldiği görülmektedir (Hüseyin, 1402, s.359).

3.1.10 فُومٌ (Sarımsak)

Kelime Kur'ân-ı Kerîm'de **رَبِّكَ لَنَا فَاذِعٌ وَاحِدٍ طَعَامٍ عَلَى نَصْبٍ لَنْ مُوسَى يَا قُلْتُمْ هُوَ إِذْ** (2/el Bakara/ 61) ayetinde geçmektedir. Alimler kelimenin anlamı konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. el-Kisâi ve el-Ferrâi gibi bazı alimler kelimenin sarımsak anlamına gelen (الثوم) kelimesi olduğunu söylemişlerdir (Ferrâ, trs, s.41). Bazıları da kelimenin buğday anlamına geldiğini ve Farsça nohut, buğday, ekmek ve ekmek yapılan diğer tahıllar anlamına gelen (فوم) kelimesinden geldiğini söylemişlerdir (Şîr, 8891, s. 272).

3.1.11 كَافُور (Kâfur)

Kelime İnsan Suresinde **كَافُورًا (مَرَاجُهَا كَانَ كَأْسٍ مِنْ يَشْرَبُونَ الْأَبْرَارَ) إِنَّ** (67/İnsan /5) ayetinde geçmektedir. Defnegiller ailesinden her dem yeşil, papatyaya benzer çiçekleri olan ve kafur elde edilen bir ağaç anlamına gelmektedir. es-Suyuti, el-Cevâlîkî ve diğerlerinin kelimenin Farsçadan Arapça'ya geçmiş bir kelime olduğunu söylediklerini aktarmıştır (Süyûtî, 1996, 1/404). el-Cevâlîkî el-Murab kitabında kelimenin Arapça olmadığını belirtmiştir. Edî Şîr kelimenin Farsça olduğunu düşünürken (Şîr, 1988 ,136) Arthur Ceffrey kelimenin aslının Hintçe olduğunu ve buradan İrani dillere geçtiğini düşünmektedir.

3.1.12 مِسْكٌ (Misk)

Kur'ân-ı Kerîm'de sadece **الْمُتَنَافِسُونَ (فَلْيَتَنَافَسِ ذَلِكَ وَفِي مِسْكِ خِتَامُهُ** (83/ Mutaffifin/26) ayetinde geçmektedir. Hoş anlamına gelmektedir. Bazı alimler ve yazarlar kelimenin Farsça (Cevherî, 1407, 4/1608) (مُشْكَ) kelimesinden geldiğini söylemişlerdir (Zebîdî, trs. 27/332). Fars dil bilimciler de kelimenin Farsçadan Arapça'laştırıldığını belirtmişlerdir.

birçoğunun da Farsçadan Arapça'ya geçtiği konusunda hemfikir olduğu kelimelerdendir. Dil bilim alanında önde gelenlerden biri olan ez-Zeccâc “Arapların Arapça’laştırdıkları (ديجاج - جاموس) gibi sayısız Farsça kelime vardır. Bu kelimelerin Arapça’laştırılan kelimelerden olduğunu inkâr edemem.” demiştir (Ebü'l-Bekâ, 1419, s.227). Kelimenin ödünçlendiğini teyit eden bir başka bilgi de el-Halîl’in “(الجاموس): Ödünçlenmiştir (Zeccâc, 1408, 3/70). es-Sehhâh’ta (الجاموس): Farsçadan Arapça’ya geçmiştir denilmektedir.” Şeklindeki sözleridir (Cevherî, 1407, 3/915). Lisânu'l-Arab’da kelime ile ilgili “(الجاموس) bir inek türüdür. Ödünçlenmiştir. Farsça’dan Arapça’ya geçmiştir. Farsçası (كواميش) kelimesidir.” Denilmektedir (İbn Manzûr, 4141 , 6/43).

4.1.3 جُورِب (Çorap)

Eğrilmiş yün iplikten yapılır, topuğun üst kısmına kadar ayağa giyilir. Çoğulu (جوارب - جوارب) şeklindedir. Dil bilimcilerin Arapça’laşmış yabancı bir kelime olduğu konusunda hemfikir olduğu kelimelerdendir. Pek çoğu kelimenin orijinalinin Farsça (كُورِب) (Şîr, 1988, s.48) kelimesi olduğunu belirtmişlerdir. Kelime sık kullanılmaya başladığında Araplar baştaki (ك) harfini (ج) harfine dönüştürerek kelimeyi Arapça’laştırmışlardır. Bu durum sık karşılaşılan bir durumdur. el-Cevâlîki bu konu üzerine “Araplar Farsça kelimeleri kullandıklarında kelimeye yer alan ve kendi alfabelerinde yer almayan harfleri alfabelerindeki en yakın harfle değiştirme konusunda çok cüretkardırlar.” demiştir (Cevâlîki, 1389, s.54).

4.1.4 خان (Han)

Arap toplumuna kendini kullandırtan Farsça kelimelerdendir. Doğudaki yerel dillerin hepsinde kullanıldığı için Araplar arasında da kullanımı yaygınlaşmıştır. Dükkân, ticarethane, otel, mağaza, kabin, yolcuların konak yeri gibi pek çok anlamı vardır. Edî Şîr “Kesinlikle Farsçadır. Mağaza demektir. Konuşulan tüm doğu dillerinde mevcuttur. Dükkân, genelev, yatak odası anlamlarına gelmektedir. Ayrıca sultan demektir. Türkistan sultanlarının lakabıdır” demiştir (Şîr, 1988, s.57). Bu kelime pek çok Arap ülkesinde meşhurdur. Filistin’in en güneybatısında, Mısır sınırına on km uzaklıkta olan ve Gazze bölgesinin nüfus ve yüz ölçümü açısından en büyük ikinci şehri sayılan, makus talihli Hanyunus şehrinde olduğu gibi şehir ve ilçe adlarında da kullanılmaktadır.

4.1.5 دولاب (Tekerlek, dolap)

Dil bilimciler kelimenin Araplaştırılmış Farsça kelimelerden biri olduğu konusunda ittifak halindedirler. Hayvanın su çekmek için çevirdiği çark anlamına gelmektedir. Su çekilen çark şeklindedir (İbn Manzûr, 1414, 1/377). Kıyafet dolabı anlamı da vardır (İbrâhim Mustafa v.dğr., 1960, 1/305) Kelime Farsça kap anlamına gelen (دولا) kelimesi ile su anlamına gelen (آب) kelimesinden Arapça'laşmıştır (Fârâbî, 1424, 1/125). Su çekilen kap anlamında Arapça'ya geçmiştir. Fakat alet, teknolojinin gelişimiyle zamanla kullanılmaz hale gelip sadece kültürel bir ögeye dönüşünce kelime de bu anlamını yitirmiş ve kıyafet dolabı gibi daha sık kullanılan anlamlar yüklenmiştir. Farsçada da dolap anlamında kullanılmaktadır. Fakat dolap için kullanılan başka bir kelime olan (گنجه) kelimesi kadar yaygın bir kullanımı yoktur.

4.1.6 سِرْوَال (Pantolon)

Arapça'da yaygın kullanılan meşhur Farsça kelimelerdendir. (سِرْوَال سِرْوَال versiyonları da bulunmaktadır. Göbekte diz arasını, vücudun alt kısmının avret yerlerini örten kıyafet anlamına gelmektedir. Farsça (شَلْوَار) kelimesinin Arapça'laştırılmış halidir (Hafâcî, 1282, s.120.). Kelimenin orijinali üst anlamına gelen (سِر) kelimesi ile boy, beden anlamlarına gelen (بَال) kelimesinden oluşan (سِرْبَال) kelimesidir (Şîr, 1988, s.88.). (السِرْوَال) kelimesinin (سِرْوَال) veya (سِرْوَالَة) kelimelerinin çoğulu olduğu söylenmektedir. Peygamber'in (SAV) “العِمَامَةُ وَلَا الْقَمِيصَ الْمُحَرَّمُ يَلْبَسُ لَا،” (سِرْوَالِ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرْتُسَ، وَلَا (Şahîhi Müslim, Hacc, 2762) hadisinde geçmektedir. Çoğu Dil bilimci kelimenin Farsça olduğunu söylemiştir. el-Fiyûmî ise kelimenin Arapça olduğunu söyleyenlerin de olduğunu aktarmıştır. Kelime ile ilgili (السِرْوَالِ) kelimesinin Farsça olduğu genel kabul görmüştür ama (سِرْوَالِ) ve (سِرْوَالِيَة) kelimelerinin çoğulu olan Arapça bir kelime olduğunu söyleyenler de vardır.” demiştir (Feyyûmî, trs, 1/275). Kelime ile ilgili el-Halîl (السِرْوَالِ) kelimesi Arapça'laşmış bir kelimedir. Çoğulu (سِرَاوِيَلَات) şeklindedir. (سِرْوَالْتَه) pantolon giydim demektir. Araplar (سِرْوَال) kelimesini kullanırlar. Sibeveyh (سِرَاوِيل) kelimesinin tekil olduğunu ve Farsçadan Arapça'laştırıldığını söylemektedir.” demiştir (Ezherî, 1967, 2/271).

4.1.7 شَطْرَنْج (Satranç)

Arapça'nın eski çağlardan beri Farsçadan ödünç aldığı ve günümüze kadar kullanımı devam eden kelimelerdendir. Çoğu Dil bilimci satranç kelimesinin Araplar tarafından eski çağlarda Arapça'laştırılan Farsça bir kelime olduğunu savunmuştur (Şitevi, 2012, 4/2854). Hem (س) hem de (ش) harfiyle yazılan versiyonları kullanılmaktadır. Yaygın kullanımı fethalı (ش) harfiyle olan (الشَطْرَنْج) kelimesidir. Araplar kesralı (ش) ile yazılan (الشَطْرَنْج) versiyonunu da kullanmaktadır (Cevâlîkî, 1389, s.275). İbn Manzûr'un tercih ettiği kullanımı (الشَطْرَنْج) şeklindedir. Kelime ile ilgili şöyle demiştir: “Farsçadan Arapça'ya geçmiştir (İbn Manzûr, 1414, 2/308). (جَرْدَحْل) vezninden olabilmesi için (ش) harfinin kesralı okunması daha makbuldür. Genellikle iki kişi oynan meşhur bir oyundur. Oyunu oynayan her iki kişinin oyun tahtasında bir bölgesi olduğu için kelimenin Arapça paylaşmak, bölüşmek anlamına gelen (المشاطرة) kelimesinden geldiğini söyleyenler de vardır ama doğru olan kelimenin Arapça'laştırıldığıdır.” Demiştir (Hafâcî, 1282, s.130-131).

4.1.8 صابون (Sabun)

Dil bilimcilerin Arapça olmadığı konusunda hemfikir oldukları kelimelerdendir (Ezherî, 1976, 12/146.). İbn Düreyd kelimenin Arapça olmadığını (Şîr, 1988, s.106) Farsça (صابون) kelimesinden geldiğini söylemiştir (Ezherî, 1976, 12/146). Dil bilim üstadı İbn et-Tayyib el-Fâsî ise daha orta bir tutum sergileyerek “Arapça, Farsça, Türkçe gibi tüm dillerde kullanılan bir kelimedir.” demiştir. Başka bir deyişle tüm halkların dillerinde ortak olan bir kelimedir (Ezherî, 1976, 12/146).

4.1.9 بادَنْجَان (Pathican)

Dil bilimcilerin Arapça'laştırıldığı konusunda hemfikir oldukları kelimelerdendir. İbn Fâris “(ج- ذ - ب) harflerinin aynı anda bir kelimenin kök harflerinden olması Arapçada yoktur. Arapça'laştırılmıştır.” Demiştir (İbn Fâris, 1979, 1/217). Dil bilimcilerin genel görüşü kelimenin Farsça olduğudur (Feyyûmî, trs, 1/40). (البادَنْجَان) kelimesi Arapların yaygın kullandığı Farsça bir kelimedir (İbn Manzûr, 1414, 2/211).

Muhîtu'l-Muhît sözlüğünde “(البانجان) Arapça’laşmıştır. Farsçada (بيض الجان) olarak geçmektedir. Yaygın kullanımı (البتجان) veya (البيدجان) şeklindedir. Yenilebilen siyah, uzun bir meyvesi vardır.” Denmektedir (Bustânî, 1987, s. 25). Cinin gagaları anlamına geldiği söylenmektedir. Edî Şîr “(باد) kelimesi Farsçada evlendirmekle görevli bir cinin adıdır. Çoğulu نكان olan (نك) kelimesi ise gaga anlamına gelmektedir. Böylece (البانجان) kelimesi cinin gagaları anlamına gelmektedir.” Demiştir (Şîr, 1988, s.15).

4.1.10 جَوُز (Ceviz)

Dil bilimciler (الجوز) kelimesinin çok uzun zaman önce Farsçadan ödünçlendiğini düşünmektedirler (İbn Düreyd, 1987, 1/473). Kelimenin kullanımı Araplar arasında o kadar yaygınlaşmış ki atasözlerinde bile kendisine yer bulabilmiştir. Kitâbu'l-Mu'rab'da kelime hakkında yer alan bilgiler şöyledir: “Ceviz meşhur bir yiyecektir. Farsçadan Arapçalaşmıştır. Araplar eski zamandan beri kelimeyi kullanmaktadırlar. الجوز شقح لأشفتحك (Seni taşla ceviz kırar gibi kıracağım) atasözü ceviz kelimesinin geçtiği atasözlerindedir. Bu atasözünde (الشقح) kelimesi kırmak anlamına gelmektedir (Hafâcî, 1282, s.67). Müellif Târık Ebû Heşîme “Ceviz Farsçadır. Çünkü ceviz ağacının anavatanı Fars diyarlarıdır” (Ebû Heşîme, 2007, s.35). demiştir.

4.1.11 خَنْدَق (Hendek)

Dil bilimcilere göre yaygın kullanılan Arapça’laşmış bir kelimedir. Ebû el-Mansûr “(الْخَنْدَق) Farsçadan Arapça’ya geçmiştir. Orijinali kazılmış anlamına gelen (كنده) kelimesidir. Araplar eskiden beri bu sözcüğü kullanmaktadırlar. Ka'b bin Malik'in

بَيْنَ الْمَذَادِ وَبَيْنَ جِزَعِ الْخَنْدَقِ   فَلْيَاتِ مَأْسَدَةً تُسْنُ سَيُوفُهَا

Şiirinde geçmektedir (İbn Berrî, 1997, s.82).

Kelime Arapça'da bir yerin dört bir yanını kuşatacak şekilde kazılmış derin çukur anlamına gelmektedir. Savaş meydanında askerlere siper olsun diye de kazılır. Müslümanların hicri 5 miladi 627 yılında girdikleri ve galip geldikleri Hendek Savaşının da adıdır.

Arapça'laşmış bu kelimenin Farsça'sında bir ses değişimi meydana gelmiştir. Orijinal hali قَنَدَه şeklindeyken modern Farsça'da telaffuzu değişmiş ve كَنَدَه halini almıştır (Zâzâ, 1990, s.126). Bu ses değişimlerine Farsçada lehçe farklılıklarından dolayı sık rastlanılmaktadır (Bergstrasser, 1982, s.216).

4.1.12 دستور (Anayasa)

Farsça bir kelimedir (Zebîdî, trs, 11/292-293). Askerlerin isimlerinin yazıldığı veya kralın kanunlarının toplandığı defter anlamına gelmektedir. Vezir anlamında da kullanılmaktadır. Modern çağda ise bir devletteki en yüksek kanuni belge anlamında kullanılmaktadır. Çoğulu (دساتیر) şeklinde gelmektedir. Kural anlamına gelen (دست) kelimesi ile sahip anlamına gelen (وَر) kelimelerinden oluşmakta ve otorite sahibi anlamına gelmektedir. Arapça'ya Türkçe'de kullanılan kanun, izin anlamlarıyla geçmiş daha sonraları anlam değişimine uğrayarak günümüzdeki anayasa anlamını yüklenmiştir (Atiyyetullâh, 1968, s.251).

4.1.13 دیوان (Divan)

Farsçadan Arapça'ya geçen kelimelerdendir. Günümüzde bile Araplar tarafından kullanılmaktadır. Dil bilimcilerin büyük bir kısmı kelimenin Farsça olduğunu ve fetha değil kesralı okunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun sebebini ise kelime fethalı olsaydı çoğulunun (دواوین) değil (دیوان) olması gerekirdi diye açıklamışlardır (İbn Sîde, 1417, 4/8.). Tâcu'l-Arûs'ta ise kelime fethalı olarak geçmektedir. el-Kisâi "Fethalı, türemiş bir kelimedir." demiştir (Zebîdî, trs, 5/544). İbn Haldun Mukaddimesinde "الديوان" kelimesi Farsçadır. Anlamı şeytanlar ve cinler demektir. (دیوانه) ise deli, başka bir deyişle şeytan musallat olmuş kişi demektir." demiştir. Farsçadan Aramiceye (دیوا) şeklinde ve şeytan anlamıyla geçmiştir. Ardından mecaz olarak kanunlar, hesaplar, işçi meclisi gibi anlamlar yüklenmiştir (Uneysi, 1932, s.30).

4.1.14 سَرْدَاب (Mahzen)

Farsçadan Arapça'ya geçmiştir. Soğuk anlamına gelen (سَرْد) kelimesi ile su anlamına gelen (أَب) kelimesinden oluşmuş birleşik bir kelimedir. Türkçe, Süryanice ve Kürtçede de kullanılmaktadır (Şîr, 1988, s.89 s.36). Fethalı

(س) ve medli yazılan ve içinde su soğutulan şey (Muhîbbî, 1994, 2/129) anlamına gelen (أَب سَرْد) kelimesinin Arapça'laşmış halidir. Orijinalinde (س) kesralıdır ama yaygın olarak fethalı kullanılmaktadır (Harîrî, 1997, s.46). Arapların bu kelimenin geçirdiği biçimsel değişikliklerde -med harfinin düşerek sadece elif harfinin kalması dışında (سرداب) pek bir katkısı olduğu söylenemez.

4.1.15 زُنْدِيق (Zındık)

Arapça bir kelime değildir. Arapça'da buna benzer aşırı cimri adam anlamına gelen (زندق رجل) kullanımı mevcuttur. Ebû Hatim, kelimenin Farsça yaşamak, canlı olmak anlamına gelen (کرد زنده) kelimesinin Arapça'ya geçmiş hali olduğunu söylemektedir.

Zamanın sonsuzluğuna inanmaktadır. İbn Berrî, “Sibeveyh'in Araplardan aktardığına göre (زندق) kelimesi Farsça (زنده) kelimesinden Arapça'ya geçmiştir.” demiştir. İbn Manzûr “(الزندق) kelimesi zamanın sonsuzluğuna inanan kişi demektir. Zamanın sonsuza kadar süreceğini söyleyen (İbn Manzûr, 1414, 7/68) anlamına gelen (كراي زند) kelimesinden Arapçaya geçmiştir.” demektedir. İbn Düreyd de İbn Manzûr'un dediklerini destekleyecek şekilde “Farsça'dan Arapça'ya geçmiştir. Orijinali zamanın sonsuza kadar devam edeceğini söyleyen kişi anlamına gelen (زَنْدَة) kelimesidir.” demiştir (Mutarrizî, 1979, s.211).

4.1.16 فُنْجَان (Fincan)

Sözlük yazarları bu kelimenin anlamı konusunda ihtilafa düşmüş ve kelimeye pek çok anlam atfetmişlerse de kelimenin Farsçadan Arapça'ya geçtiği konusunda hemfikirlerdir. Ebû Mansûr, el-Muarrab kitabında “(فنجان) kelimesinin çoğulu (فناجين) kelimesidir. (فنجان) veya (إنجان) denmez.” demiştir (İbn Berrî, 1979, s.133). Kelimenin ilk önce فنجانة şeklinde Irak halkının arasında yaygınlaştığı görülmektedir. İbn Berrî (ö.582 h.) et-Te'rîb ve'l-Mu'arab Şerhinde “(فناجين) kelimesi ya (فجانة) kelimesinin çoğuludur ya da bunların dışında başka bir kelimenin çoğuludur.” demiştir. el-Mutarazzî, el-Muğrab fi Tertibi'l-Mu'arrib kitabında “(الْفُنْجَان) kelimesi (بنكان) kelimesinin Arapça'laşmış halidir.” demiştir (Mutarrizî, 1979, s.367).

5. Sonuç

Dil başka dilleri etkileyen ve onlardan etkilenen canlı bir varlıktır. Başka dillerden hiç etkilenmeyen, saf bir dilin varlığından söz edilemez. Arapça ise başka dillerden etkilenen ve onları etkileyen dillerin başında gelmektedir. Arapça sadece Araplara has bir dil olmaktan çıkmış evrensel bir dil haline gelmiştir. Arap olmayan pek çok kişi Arapça'yı dininin dili olarak gördüğü için Arapça alanında parlamış ve ustalaşmıştır. Bu yüzden Arapça dünyada Arap olmayan Müslümanlar arasında da büyük bir ilgi görmüştür.

Diller arası etkileşim hayatın doğal bir parçasıdır. Arapça'nın başka dillerden etkilenmesinin ve onları etkilemesinin en büyük sebeplerinden biri de dini sebeplerdir. Aynı şekilde siyasi egemenlikler ve bilimsel ilerlemeler de Arapçanın başka dillerden etkilenmesinin ve bu denli büyük miktarda kelime ödünçlenerek, Arapçalaştırılmasının sebepleri arasındadır.

Yapılan araştırma sonucunda ülkemizde bu alanda Dr. Hakan Uğur'un "Kur'ân-ı Kerîm'deki Arapçalaşmış Kelimeler-Türkçe Kökenli Kelimeler Örneği" (Uğur, 2016) başlıklı çalışması olduğu görülmüştür. Ancak Dr. Uğur bu çalışmasında sadece Kur'ân-ı Kerîm'deki Türkçe kelimeleri ele almış ve Kur'ân-ı Kerîm'deki Farsça kelimeleri incelememiştir. Yurtdışında ise bu alanda Fatime Şitivi'nin yazdığı "Fıkhi terimlerde Farsçanın Etkisi" (Şitivi, 2012) adlı makalesinde ve Selahattin el-Muncid'in kaleme aldığı "Cahiliyet, Peygamber ve Emeviler şiirinde Farsça kelimeler" (el-Muncid, 1978, s. 1-352) başlıklı çalışmaları tarafımızca tespit edilmiştir. Ancak söz konusu bu iki çalışma da salt bir şekilde Arapça'daki Farsça kelimeleri ele almamıştır. Şitivi Fıkıhtaki Farsça kelimeleri Muncid ise Edebiyattaki Farsça kelimeleri incelemiştir.

Elde edilen veriler ışığında Arapça'yı en çok etkileyen dilin Farsça olduğu sonucuna varılmış ve Farsça'dan Arapça'ya geçen kelimeler Arapların günlük hayatlarında, ilmi ve edebi çalışmalarında yaygın şekilde kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Arap dili, Farsça kelimeleri reddetmek şöyle dursun, bu kelimeleri kabul etmiş, Araplar da günlük ve özel hayatlarına, şiir, nesir ve yeme, içme, alışveriş gibi günlük hayat aktivitelerine bu kelimeleri dahil etmiş, toplumsal olarak etkilendikleri gibi dil açısından da etkilenmişlerdir. Bu çalışmada özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Farsça kelimeler ve genel

olarak Arapça'daki Farsça kelimeler, Arapça ve Farsça'daki önemli dil bilimciler ve dil bilim kaynakları referans alınarak irdelenmiştir. Bu alanda çalışmak isteyen araştırmacıların kelimelerin mevcut anlamlarıyla birlikte kökenlerinin de etimolojik incelemeye tabi tutmalarını önermekteyiz.

Beyan

Bu makale etik kurul kararından muaftır. Çalışmada katılımcı bulunmamaktadır. Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır. Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır. Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.

Disclosure

The article is exempt from the Ethics Committee Decision. There are no participants. The author received no financial support from any institution and there's no conflict of interest. No material subject to copyright is included.

Kaynakça

- Abdülbâkî, D. (1979). *el-Mustalahâtü'l-ilmîyye kable'n-nahtati'l-hadîs*. Âlimu'l-Kutub.
- Atiyyetullâh, A. (1968). *el-Mu'cemu's-siyâsiyye*. Dâru'l-Nahdati'l-Arabiyye.
- Bekr, S.Y. (1970). *Nusûs'un fi Fıkhî'l-lugati'l-Arabiyye*. Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye.
- Bergstrasser, G. (Ed.). (1982). *et-Tetavvürü'n-nahvi'l-lugati'l-Arabiyye*. Mektebetü'l-Hancî.
- Bilâsî, M. (1369). *el-Muarreb fi'l-Kur'âni'l-kerîm*. Cem'iyetü'd-Da've, İslâmiyyetü'l-İlmîyye.
- Bustânî, B. (1987). *Muhîtu'l-muhît*, Mektebetü'l-Arabiyye.
- Câhiz, K. (Ed.). (1985). *el-Beyân ve't-tebyîn* (5. bs.). Mektebetü'l-Hancî.
- Cevâlîkî, A. (Ed.). (1389). *el-Mu'arreb mine'l-keîâmî'l-a'cemî alâ hurûfi'l-mu'cem* (2. bs.). Dâru'l-Kutub.
- Cevherî, H. (Ed.). (1407). *es-Sıhah tâcü'l-luğa* (4. bs.). Dâru'l-İlmu'n-li'l-Melâyîn.
- Cevrî, A. (Ed.). (2006). *Takvîmu'l-lisân* (2. bs.). 2. Baskı, Dâru'l-Maârif.
- Ebû Heşîme, T. (2007). *Mu'cemu'n tefsîru'l-elfâz ed-dâhiliyye fi'l-luğati'l-Arabiyye*. Hele Yayinevi.
- Ebû Ubeyde, M. (Ed.). (1988). *Mecâzü'l-Kur'ân*. Mektebet'ul-Hancî.
- Ebü'l-Bekâ K. (Ed.). (1419). *el-Külliyât: Mu'cem fi'l-mustalahât ve'l-furuk el-luğaviyye*. Müessesetü'r-Risâle.
- El-Cevâlîkî, M. (1941). *el-Mu'arreb*. Ahmed Muhammed Şâkir.
- El-Enbârî, B. (Ed.). (1987). *Kitâbü'l-Ezdâd*. Mektebetü'l-Asriyye.
- El-Mağribî, A. (1908). *el-İştikâk ve't-Ta'rib*. Matba'atü'l-Hilâl yayinevi.
- El-Muneccid, S. (1978). *el-Mufasssal fi'l-Elfazi'l-Farisiyye el-Mu'arrebbe fi's-Şiir'il-Cahili ve el-Kur'ân-ı Kerîm ve'l-Hadisi'n-Nebevi ve's-Şiiri'l-Emevi*, Daru'l-Kütübi'l-Cedidi.

- Es-Seâlibî, M. (1327). *Fıkhü'l-luga ve Esrârü'l-Arabiyye*, el-Matbaat'uledebiyye.
- Es-Süyûtî, A. (Ed.). (1974). *el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'an*. el-Hey'etü'l-Mısriyye el-Amme li'l-Kitâb.
- Eş-Şâfiî, A. (1940). *er-Risâle*. Ahmed Muhammed Şâkir.
- Et-Taberî, İ. (t.y). *Câmiu'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an*, (Nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Dâru'l-Maarif.
- Ezherî, A. (Ed.). (1967). *Tezhîbü'l-luğa*. Dâru'l-İhyâ'it-Turâsi'l-Arabî.
- Fârâbî, İ. (Ed.). (1424). *Divânü'l-edeb*. Müessesetü Dâru's-Şa'b.
- Ferrâ, Y. (Ed.). (t.y). *Meâni'l-Kur'an*. Dâru'l-Mısriyye li't-Te'lîf ve't-Terceme.
- Fethullâh, H. (Ed.). (t.y). *el-Asl ve'l-beyân fî Mugrib'il-Kur'an*. Matba'atü'l-Mısır el-Hurra.
- Feyyûmî, A. (Ed.). (t.y). *el-Misbâhu'l-münîr*. Mektebetü'l-Asriyye.
- Gözübüyük, F. (Ed.). (2018). İslam ilimlerinde araştırma yöntem ve teknikleri. *Kilitbahir Dergisi*, 18(1), 187-190. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4625795>
- Hafâcî, Ş. (Ed.). (1282). *Şifâ'ül-ğalîl fîmâ fî kelâmi'l-'Arab mine'd-dahîl*. Matbaâtü'l-Vehbiyye.
- Harîrî, M. (Ed.). (1997). *Dürretü'l-ğavvâş fî evhâmi'l-havâş*, Dâru'l-Fikr.
- Hüseyn, M. (1402). *Kamûsi'l-Fârisiyye*. Dâru'n-Nahdati'l-Mısır.
- İbn Âdil, D. (Ed.). (1998). *Tefsîrü'l-lübâb*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbn Berrî, A. (1997). *fî't-Ta'rib ve'l-mu'arreb ve hüve'l-ma'rûf bi-Hâşiyeti İbn Berrî*, Müessesetü'r-Risâle.
- İbn Düreyd, E. (1987). *Cemheretü'l-Luğa, nşr. Remzî Münîr el-Ba'lebekkî*. Dâru'l-İlmu'n li'l-Melâyîn.
- İbn Fâris, A. (Ed.). (1963). *eş-Şâhibî fî fıkhî'l-luğa*. Müessesetü Bedran.
- İbn Fâris, H. (Ed.). (1979). *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*. Dâru'l-Fikr.
- İbn Kuteybe, D. (Ed.). (1398). *Ğarîbü'l-Kur'an*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbn Mâce, K. (Ed.). (1953). *es-Sünen*. Dâru'l-İhyâ' Kutubu'l-Arabiyye.

- İbn Manzûr, M. (1414). *Lisânü'l-'Arab* (3. bs.). Dâru's-Sadr.
- İbn Sîde, İ. (Ed.). (1417) *el-Muhassas*. Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- İbn Sîde, M. (Ed.). (2000). *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-a'zâm*. Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Cevzî, B. (1984). *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't- tefsîr*, Mektebetü'l-İslâmî.
- İbrâhim, M. vd. (1960). *el-Mu'cemü'l-Vasît*. Matbatu Misr.
- Jeffery, E. (1966). *The Foreign Vocabulary Of The Qur'an*. İntişarati Tus.
- Kemalpaşazâde, K. (1330). *Risâletün fî kelimâtü'l-muarrabe*. Selim Efendî Buhârî.
- Kuhi, A. (1391). Maneşinasi tarihi ve tevsifi Firdevs der Kur'ani Kerim. *Kur'ni Pejuhi Hesenen Dergisi*, 13(1), 81–112. https://cssq.ir/files/site1/user_files_218fa2/godadmin-A-10-2-136-5c8b6bd.pdf
- Muhibbî, F. (1994). *Kasdü (Sevâ'ü) 's-sebîl fimâ fî'l-luğati'l-Arabiyye mine'd-dahîl*. Mektebetü't-Tevbe.
- Mutarrizî, A. (Ed.). (1979). *el-Muğrib fî tertîbi'l-mu'rib*. Mektebetü Üsâme İbn Ziyâd.
- Necâ, İ. (1975). *Fıkhü'l-lugati'l-Arabiyye*. Matbaâtü's-Saâde.
- Râgıb el-İsfahânî, M. (Ed.). (1404). *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'an*. Dâru'l-Ma'rife, Lübnan.
- Seâlibî, A. (Ed.). (1422). *Fıkhü'l-luğa ve sırrü'l-Arabiyye*. İhyâ'it-Turâsi'l-Arabî.
- Subhân, A. (1397). *el-Muarreb ve'd-dahîl fî'l-lugati'l-Arabiyye*. Câmîatü'l-Ezher.
- Süyûtî, C. (1998). *el-Müzhir fî ulûmi'l-luğa ve envâihâ*. Dâru'l-Kütubi'l-Arabiyye.
- Süyûtî, C. (Ed.). (1996). *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*. Saîd el-Mendûb, Dâru'l-Fikr.
- Süyûtî, C. (Ed.). (trs). *el-Mühezzeb fî mâ vaka'a fî'l-Kur'an mine'l-muarrab. Tehâmî er-Râcî el-Hâşimî*. İhyâ'it-Turâsi'l-İslâmî.
- Şîr, E. (1988). *Elfâzu'l-Fârisiyye el-muarrabe* (2. bs.). Dâru'l-Arab.

- Şiteví, A. (2012). Eseru'n el-elfâzu'l-Fârîsiyye fi'l-lugati'l-Arabiyye-el-Elfâzu'l-fikhiyye numûzecen. *Havliyyet'u Külliyyet'i-Luġat'i-Larabiyye Dergisi*, 4(16), 2799-2920. https://bfag.journals.ekb.eg/article_24807.html
- Uġur, H. (2016). Kur'ân-ı Kerîm'deki Arapçalaşmış kelimeler-Türkçe kökenli kelimeler örneġi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 139 -156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuilah/issue/24360/258224>
- Uneysî, T. (Ed.). (1932). *Tefsîru'l-elfâz ed-dâhiliyye fi'l-lugati'l-Arabiyye* (2. bs.). Mektebetü'l-Arab.
- Wâfî, A. (1957). *İlmu'l-luġa*. Mektebet'u Nahdat'i Mısr.
- Zâzâ, H. (1990). *es-Sâmiyyûn ve luġatuhum* (2. bs.). Dâru'ş-Şâmiyye.
- Zebîdî, M. (t.y). *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. Dâru'l- Hidâye.
- Zeccâc, B. (1408). *Meâni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, Nşr: Abdülcelîl Abduh Şelebî. Âlemu'l-Kutub.

